

olarak çalışmaya başladı. Bu yıllarda Manisa Hükümet Konağı ile Numüne Hastanesi'ni, Salihli Âbidesi'ni ve Isparta Özel İdare Binası'nı yaptı. 1927'de Edirne Maarif Emlaklığı mimarlığına tayin edilince burada eski Türk mimarlık eserleri üzerinde çalışma fırsatı buldu. Sonraları, merkezi yine Edirne'de olan ve General Kâzım Dirik tarafından idare edilen Trakya Umumi Müfettişliği'nin mimarlığına getirildi. Bu yıllarda çeşitli dergilerde, bilhassa önce *Mimar* adıyla çıkan *Arkitekt*'te ve bazı günlük gazetelerde Trakya ve Rumeli'deki Türk mimarlık eserlerine dair pek çok makale yayımladı. Bir taraftan da Trakya'daki çeşitli Türk eserleriyle hatıralarının kurtarılmasına çalıştı.

Kemal Altan'ın altı yıl kadar İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü'nde mimar olarak çalıştığı bilinmektedir. Ölümü üzerine yayımlanan yazılardan anlaşıldığına göre, 1947'de Trakya Umumi Müfettişliği'nin lağvı üzerine Konya'da imar müdürlüğüne tayin edilmiş, fakat kısa bir süre sonra İstanbul'da vefat etmiştir (26 Eylül 1948). Kabri Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Kabristanı'ndadır.

Kitap halinde yayımlanmış herhangi bir eseri olmamakla beraber 1935-1948 yılları arasında basılmış pek çok makalesi vardır. Bu makalelerin büyük bir kısmı *Akşam* gazetesinde çıkmış ve bunların bir bibliyografyası yapılmadığından gazete koleksiyonunda unutulmuştur. Kemal Altan bütün yazılarında, Türk mimarlık eserlerine büyük bir sevgi ve heyecanla bağlı bir araştırmacı olarak kendisini göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayla Ödekan, *Türkiye'de 50 Yılda Yayımlanmış Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi ile İlgili Yayınlar Bibliyografyası*, İstanbul 1974, s. 6, 62, 272-273, 299, 347, 374, 385 (Burada yalnız *Arkitekt*'te çıkan yazılan yer almaktadır); Mazhar Altan, "Mimar Kemal Altan", *Arkitekt*, sy. 199-200, İstanbul 1948, s. 178-179; Avni Erbabacan, "Kemal Altan için", a.e., s. 179.

SEMAVİ EVİNCE

ALTI BÖLÜK

Yeniçeri Ocağı'nın
süvari kısmını teşkil eden
altı sınıfın adı.

Hepsine birden "altı bölük halkı" da denilen bu kapıkulu süvarileri şu sınıflara ayrılmıştır: Sipah, silâhtar, ulûfeci-yân-ı yemîn (sağ ulûfeciler), ulûfeci-yân-

yesâr (sol ulûfeciler), gurebâ-yı yemîn (sağ garipler), gurebâ-yı yesâr (sol garipler). En itibarlı olan ilk iki sınıf "yukarı bölükler", üçüncü ve dördüncüler "orta bölükler", son iki bölük ise "aşağı bölükler" adlarıyla da anılırlardı. Son dört bölüğün hepsine birden "bölükât-ı erbaa" denirdi. Süvari bölüklerinin efradı, yaya yeniçerilerin mükâfata hak kazananları ile Edirne, Galata ve İbrâhim Paşa saraylarındaki oğlanlardan temin edilir, ayrıca Enderun'daki iç oğlanlarından buraya nefer verilirdi. Enderun'dan ve saraylardan alınan neferler ise "çıkma" adı altında atlı bölüklere gönderilirdi. Bu çıkmalar cülûs zamanlarında veya yedi yılda bir yapılırdı. Cülûs zamanı çıkmalarına "büyük çıkma" veya "umum çıkması", diğer yeniçeri çıkmalarına ise "kapıya çıkma" ya da "bedergâh" denilirdi. Süvari ocağının silâhtar bölüğü Kara Timurtaş Paşa'nın tavsiyesiyle I. Murad zamanında, sipah bölüğü ise Fâtih Sultan Mehmed zamanında teşkil edilmiş, öteki dört bölük de muhtemelen XV. yüzyıl ortalarında kurulmuştur. Bunlara "bölük halkı" denilmesinin sebebi, kendilerini timarlı sipahilerden (süvari) ayırmak içindir.

Silâhtar bölüğü daha eski olmakla birlikte sipah bölüğü kapıkulu süvarilerinin en itibarlı bölüğü idi. Bu bölük taşıdığı bayraktan dolayı "kırmızı bayrak" adıyla da anılırdı. Fâtih zamanına kadar baş bölük olan silâhtar bölüğüne ise "sarı bayrak" denilirdi. Sağ ulûfecilere "yeşil bayrak", öteki bölüklere de "alaca bayrak" adı verilirdi. Ulûfeci bölükleri seferlerde ve törenlerde sipah ve silâhtarların açığında yer alır, daha açıkta ise sağ ve sol garipler dururdu. Savaş zamanında yukarı bölüklerin başlıca görevi padişahın otağını beklemek, orta bölüklerinki hazineye bakmaktır. Aşağı bölükler ise genellikle sancak muhafızlığı yaparlardı. Sipah ve silâhtarların İstanbul'da kışları olmayıp genellikle bu şehre yakın yerlerde, öteki süvari bölükleri ise Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yerlerinde oturlardı. İstanbul civarında oturanların görevi padişahın cumaya veya herhangi bir yere gidişinde ona refakat etmektir. Savaş zamanında vezîrîâzam ve devlet büyüklerini korumakla da görevli olan kapıkulu süvarileri ayrıca maliyenin çeşitli kâtipliklerini yapar, yaverlik ve emirberlik hizmetlerini yürütür, ayrıca padişah vakıflarının mütevelliliği ile mültezimlik işlerine de ba-

karlardı. Eskiden beri evlenmelerine izin verilmiş olan kapıkulu süvarilerinin ve ledeş denilen oğulları da süvari bölüklerine alınırdı. Yukarı ve orta bölük süvarilerinin kendilerinden başka, her beş akçe için bir nefer olmak üzere, ücretli neferleri vardı. Böylece sefere çıktıklarında sayıları oldukça fazlalaşır. Ancak sık sık isyanlara yol açmaları üzerine Köprülü Mehmed Paşa zamanında yanlarında nefer beslemeleri usulü kaldırıldı. Her bölüğün müstakil ağa ve zâbitleri olup sipah ve silâhtar ağaları dış hizmete sancak beyi olarak çıkarlardı. Ulûfeleri yaya yeniçerilerinkinden fazla olan süvarilerden taşrada olanların üç aylık maaşlarını zâbitleri götürürdü. Kapıkulu süvarilerinin bozulması XVI. yüzyıl sonlarında başlamış, kanuna aykırı olarak aralarına dışardan adam alınmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda sık sık isyan hareketlerine karışan süvari bölükleri, Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından sonra ortadan kaldırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Koçi Bey, *Risâle* (nşr. Ali Kemâlî Aksüt), İstanbul 1939, s. 169; Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, II, 137-254; Pakalın, II, 173-175; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Askerî Teşkilâtı ve Kıyafeti* (nşr. N. Türsan — S. Türsan), Ankara 1983, s. 4-5; Midhat Sertoğlu, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 1953, s. 166-168; TA, XXI, 229-231.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ALTIGÖZ KÖPRÜSÜ

Afyonkarahisar
demiryolu istasyonu yakınında
Akarçay üzerinde
Selçuklular devrine ait
bir köprü.

Üzerindeki çok girift bir sülûs hattı ile yazılmış ve bu yüzden de pek doğru okunamayan Arapça kitâbesine göre, önce Ebû Vefâ İlyâs b. Oğuz adında bir emîr tarafından yaptırılıp vakfedilmiş, onun ölümünden sonra harap olmuş ve 606 (1209-10) yılında aynı vakfın gelişiyle Emîr Sipâhsâlâr Ebû Hâmid Hacı Mehmed b. İlyâs tarafından tamir ettirilmiştir. Roma devrine ait bir lahit parçası üzerine işlenen ve hiçbir güzelliği olmayan bu kitâbenin hattatı Mehmed olarak adını da kaydetmiştir. 22 Cemâziyelâhir 1072 (12 Şubat 1662) tarihli bir arşiv kaydından köprünün bakımının Akkoyunlu cemaatine ait olduğu öğrenildiğine göre kurucuların da aynı cemaatten olduğu düşünülebilir.

Altıgöz Köprüsü - Afyonkarahisar

İtinasız bir işçilikle yapılmış olan 44 m. uzunluğundaki köprünün taşları arasında Roma ve Bizans devrine ait devşirme parçalar da görülmektedir. Yuvarlak kemerli altı göz bugün toprağa gömülmüş durumdadır. Çok harap bir halde yok olmaya terk edilmiş olan Altıgöz Köprüsü her ne kadar sanat bakımından gösterişli değilse de Anadolu'da Selçuklu devri köprülerinin ilk örneklerinden biri olması dolayısıyla tarihî değere sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

Uzunçarşılı, *Kitâbeler*, İstanbul 1929, II, 6-8; Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi*, İzmir 1971, s. 262-265; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 58-59; Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 19.

SEMAVİ EYİCE

ALTILIK

II. Mahmud döneminde tedavüle çıkarılan gümüş para.

1249 (1833) yılından itibaren tedavüle çıkarılmış olan altılık, 12.55 gr. ağırlığında ve 38 mm. çapında, itibarî 6 kuruş yahut 240 para değerinde idi. Ön yüzünde "Adlî" tuğra, arka yüzünde basım yeri ve tarihi bulunmakta, kenarlarında çiçekli su yer almaktadır. Bu sikkenin mağşuşiyeti beşlik*lerden daha azdır. M. Belin tarafından eski zolota* tarzında ve bunların sekiz katına eşit olduğu bildirilen altılığın kısımları üçlük (6.35 gr., 33 mm., 3 kuruş) ve altmışlıktan (2.95 gr., 28 mm., 1.5 kuruş) ibarettir.

Altılıkların ağırlığı beşliklerden biraz aşağı, buna karşılık noktasız beşliklerin iki misline eşit olup ayarı 0.435'ten 0.440'a kadar değişmektedir. Bu sikkeler Sultan Mahmud'un yirmi altıncı saltanat yılından itibaren otuz ikinci saltanat yılına kadar çıkarılmıştır. Piyasaya sürülen miktarı ise yaklaşık 137.775.369 kuruştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmâîl Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniyye 1307, s. 416; M. Belin, *Türkiye İktisadî Tarihi* (trc. M. Ziya), İstanbul 1931, s. 283; Pakalın, I, 53-54; Nuri Pere, *Osmanlılarda Madeni Paralar*, İstanbul 1968, s. 251; İbrahim Artuk-Cevriye Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu*, İstanbul 1974, II, 684; "Altılık", *İA*, I, 389.

İBRAHİM ARTUK

ALTIN

İnsanlık tarihinde önemli rol oynamış değerli bir maden.

Sarı, parlak renkte, kolayca işlenebilecek yumuşaklıkta bir maddedir. Yeryüzünde değerini büyük ölçüde düşürecek şekilde bol miktarda mevcut değildir. Su ve havadan etkilenip paslanmayışı aranır madde olmasının bir başka sebebidir. Para olarak kullanılışı servet, itibar ve iktidarla özdeşleşmesini hazırlamıştır. Bu husus, Kur'an'da zikredildiği ayetlerin mazmununda da vardır. Eşya, külçe veya para olarak aynı değeri taşır. Altın iktisadî kalkınmada, medeniyetlerin yükselmesi veya yıkılmasında bazı tarihçiler tarafından başlıca âmil olarak açıklanmıştır.

İslâm Tarihinde Altın. İslâmiyet'in doğuşu sırasında İran ile Bizans arasında ticaret yapan Kureys, İran'ın gümüş dirhemlerini ve Bizans'ın altın dinarlarını getiriyordu. Bunlardan İran yalnız gümüş para basıyor ve sadece gümüşü para olarak biliyordu. Bizans'a ve Batı Avrupa'ya ulaştırdığı transit malları karşılığında aldığı altını eşya yapımında kullanıyordu. Zengin gümüş yataklarına sahip olduğundan daha uzaktaki Doğu ülkelerine gümüş dirhemlerini ihraç ederek ipek, baharat ve başka kıymetli şeyleri ithal ediyordu. Ayrıca muhtemelen Batı'dan aldığı altının bir kısmını da dışarıya satıyordu. Nitekim İran'da çok miktarda altın biriktiği, Kâdisiye'de ve İran'ın fethinin tamamlandığı diğer savaşlarda büyük miktarda altın ele geçirildiği bilinmektedir.

Bizans ise İran'ın aksine sadece altını para olarak tanıyordu. Batı Roma ve onun enkazı üzerine kurulan Germen asıllı krallıklara ihraç ettiği mallar karşılığında, Batı Avrupa'nın vereceği başka malı olmadığından altın alıyordu. Helenistik dünyanın ve Kartaca'nın yağmalanmasında elde edilen altınlar tükeninceye kadar bu ticaret devam etti. İmparatorluğun ikinci yüzyılı başında, bugünkü Romanya'nın yerinde bulunan Dakya'daki maden ocaklarından altın elde edilmeye başlandı. Aynı yüzyılın son çeyreğine girerken Bizanslılar kervan ticareti yapan Palmir prensliğini yağmalayarak Yakındoğu ticaretini ele geçirdiler ve altın para darbını bir müddet daha sürdürdüler.

Dört halife devrinde ve Emevîler'in ilk zamanlarında, İran ve Bizans'tan ganimet ve vergi olarak alınan altınlardan para basılmaya ve tedavüle çıkarılmaya başlandı. Fakat bu paralar henüz eski şekillerini ve ağırlıklarını koruyorlardı. Halife Abdülmelik 694 yılında İslâm dinar ve dirhemlerini dirbettiirdi. Böylece bunlar, Bizans'ın "solidus aureus" veya "denarion chrouson" denilen ve İslâm altın parasının da adını aldığı bu paraya karşı istiklâlini kazanmış oldu. İlkçağ'dan beri Yakındoğu ve Ortadoğu'da biriken altınlar dinar için ham madde vazifesini gördü ve tedavüle çıkarılan bu altınlar dünya ticaretini kamçılamaktan geri kalmadı. İslâm dünyasındaki maddenin işletilmesi yanında bu dünyaya komşu uzak veya yakın ülkelerdeki altının da gelmesiyle medeniyetin her alanında süratle ilerleme mümkün olabildi. Bu sıralarda Dekken yarımadasından, Al-